
DESPRE LEXICUL ARHAIC ÎN ROMANUL ISTORIC AL LUI MIHAIL SABOVEANU

DE

ANA PETRESCU

Încă de la primele sale începuturi literare, maestrul Mihail Sadoveanu, a cărui operă reprezintă astăzi o culme a creației noastre literare, s-a impus cititorilor săi ca un remarcabil cunoscător al limbii noastre sub aspectele ei cele mai variate.

Suflet deschis aspirațiilor înaintate, maestrul Sadoveanu s-a înrădăcinat puternic în tradițiile progresiste ale poporului nostru, atît printr-un îndelungat contact direct cu oamenii simpli, cît și printr-o lectură foarte bogată și variată. Monumentala sa operă literară, consacrată iubirii poporului, a înmădiat limba noastră sporind posibilitatea ei de comunicare și de evocare a bogatei experiențe de viață și luptă a poporului nostru.

Una dintre preocupările majore care deține un loc important în creația literară a maestrului Sadoveanu a fost evocarea trecutului istoric al poporului nostru. Dar aceasta nu l-a sustras de la dezbaterea problemelor actuale de pe tărîmul vieții politice și culturale. Trecutul nu a însemnat pentru povestitor un divertisment sau un refugiu, ci un mijloc de a studia procesul iobăgizării țărănimii libere, de a zugrăvi cu căldură dîrzenia și răzvrătirea răzeșilor împotriva «dăbilarilor».

Dragostea de popor a dat naștere minunatelor romane ca: « Frații Jderi », « Zodia Cancerului », « Nicoară Potcoavă » etc.

Mihail Sadoveanu, cu drept cuvînt, este socotit întemeietorul romanului istoric la noi.

Una dintre caracteristicile povestirilor istorice este și folosirea elementelor arhaice de limbă. Prezența arhaismelor în romanele sale istorice este justificată de necesitatea de a zugrăvi anumite realități istorice.

Jefuiți și secătuiți de turci, moldovenii nu-și pleacă cu resemnare grumazul sub jug, ci hotărâți și dârji se înarmează și luptă. Nu sînt singuri în războaie. Vitejii zaporojeni sînt alături de ei. Acolo, în bătaia *balimezului* și *săneților* se întărește prietenia de arme între poporul rus și cel român.

Cuvintele de origine slavă, luate din domeniul vieții militare ca: *atamani plean*, *sotnie*, *pîlc*, vorbesc cu prisosință de acest adevăr.

Înțelesul cuvintelor de origine turcă, țesute în structura romanelor istorice, dezvăluiesc natura relațiilor țărilor românești cu imperiul otoman. Poporul se răzvrătea împotriva *dăbilarilor* care strîngeau *dabile*, iar domnul, stăpînind cu *topuzul* și cu cele două *tuiuri*, trimitea *peșcheș* și *mucarea* adică înnoirea domniei la Poartă, spre a nu fi *mazilit* sau spre a nu fi descăpăținat de *gealat*.

O serie de cuvinte turcești ca: *agarlic*, *beglerbei*, *ceauș*, *serascher* sînt întrebunțate de autor cu toate că ele nu au pătruns niciodată în limba poporului; au avut doar un uz efemer și restrîns. Cuvinte ca: *ceam* « luntre mare », *icio-glan* « copil de casă », *hadîm*, *eunuc*, femei cu *feregele* și *iașmacuri*, gravii *osmanlii* cu turban, *orta* « regiment de ieniceri », sînt străine lexicului limbii romîne. Autorul, ținînd seama de acest fapt, nu le întrebunțează decît atunci cînd acțiunea se desfășoară la Bizanț.

Este vizibil că numărul cuvintelor de origine turcă crește în mod considerabil cînd faptele se petrec în imperiul otoman. Același procedeu al localizării acțiunii cu ajutorul lexicului, îl constatăm în întrebunțarea expresiei *mănăstioară de ceamur* folosită pentru a arăta că acțiunea se petrece prin părțile tătărăști. Pentru prezentarea aceleiași idei, cînd acțiunea nu se mai petrece în fața noastră ci este povestită de autor, apare cuvîntul sinonim *glod*, în formularea: *bisericuță umilită*, *zidită din glod*. Cuvîntul *ceamur* « glod » mai apare și în expresia *căsuță joasă de ceamur* care se găsește în *aul* « sat tătărăsc ».

Cînd întîmplările povestite au loc la un anumit popor, scriitorul folosește pentru denumirea anumitor obiecte termeni împrumutați din limba poporului respectiv, însă îi însoțește cu o descriere amănunțită a obiectului. De exemplu: tătarii mănîncă *chebap* și în « Nunta Domniței Ruxandra » Bogdănuț explică sensul exact al cuvîntului: « Jarul tremura în sclipiri și friptura de berbec, cu coada grasă, sfîrșia, împrăștiind o fumegare plăcută ». Este de remarcat că cuvîntul *chebap* nu apare decît atunci cînd eroul principal se află pe teritoriul locuit de tătari. Cazacii mănîncă *șaslic*, dar și *gurut*. Ca și cuvîntul *chebap*, cuvîntul *gurut* apare în dialog, și modul pregătirii este descris pe larg:

« Hrana de la pămînteni nu ne trebuie. Avem hrana noastră, la căruțe (vorbește un cazac), slănină și pastramă, pesmet și *gurut*. Am văzut și învățat *gurutul* de la mongoli: făină de hrișcă și grîu plămădite cu brînză, lapte și ouă, aluatul subțiat cu sucitorul și tăiat în tocmagi mărunți, uscat la cuptorul nostru și al verii. Dintr-o măsură de *gurut*, muiat și amestecat cu apă clocotită, se face zeama cea mai prielnică ».

Nu numai relațiile cu diferite popoare, dar și cele sociale sînt dezvăluite cu ajutorul arhaismelor. Acțiunea romanelor istorice ale lui Mihail Sadoveanu are loc în orînduirea feudală. Clasele sociale aflate în relații antagoniste, erau boierii și iobagii, alături de care se aflau și țărani liberi, dar numărul lor scădea cu rapiditate, fiind deposedați de către boieri de *ocina* pe care o moșteneau de la părinți; în felul acesta ei treceau în rîndul iobagilor. Uneori răzeșii se *rocoșeau* « se răsculau » împotriva boierilor; alții veneau la *scaunul de judecată*, « pentru înfățișarea sorocită la luminatul divan », aducînd în tăști de piele *îndreptări* și mărturii, *urice* și *ispisoace*.

Prezența în cuprinsul romanelor istorice a cuvintelor: *armaș*, *cupar*, *dregător*, *logofăt*, *medelnicer*, *postelnic*, *spătar*, *stolnic* este justificată prin nevoia scriitorului de a reda într-un mod concis anumite stări de lucruri și fapte din trecut. Înglobîndu-se pe deplin în context, ele nu distonează cu atmosfera generală a operei. Deși sînt întrebunțate ca elemente documentare, fiind strîns legate de instituțiile epocii descrise, ele au totuși o funcție artistică evidentă. Dau nota arhaică necesară subiectului prezentat.

Meritul lui Sadoveanu este că a păstrat măsura cuvenită și le-a folosit cu prudență. Aceasta constituie marca personală pe care maestrul Sadoveanu o aplică acestui procedeu mai vechi și este în măsură să ne facă a înțelege mai bine puternica lui originalitate.

Pentru ușurarea înțelegerii sensului acestor arhaisme, Sadoveanu a încercat să le explice înțelesul, fie sub formă de paranteză, fie prin descrierea funcției obiectului sau slujitorului respectiv.

De exemplu: « ca *spătar*, se va îngriji de arme și cai pentru oamenii de la Moldova... ca *postelnic*, va umbla unde va fi de trebuință » (« Nicoară Potcoavă », pag. 233); sau: « iar bătrînul nostru Petrea fi-va *armaș-mare* — ținînd asupra vinovaților paloșul judecății » (« Nicoară Potcoavă »). Explicația dată de autor, pe cît este de exactă și de completă, pe atît este de bine plasată în structura frazei.

— Arhaismele evocă obiceiurile de odinioară de la curtea domnească: « La ospăt, *stolnicul* punea înaintea lui vodă vasul de argint cu felul de mîncare rînduit, ridicînd capacul și cu lingura lui gusta în văzul tuturor. De asemenea, *cuparul*, dregînd, *sorbea credința* din cupa aurită, și pe urmă o așeza înaintea stăpînului său ». Îndată după ce vodă gusta din vin a treia oară, la al treilea rînd de mîncări, *meterhaneaua* țarigrădeană începea să cînte. Sub ferestre, *pehliovani* « măscărici » în « straie galbene » se arătau cu felurite meșteșuguri minunate, iar boierii, făcînd *temenele* se așezau în jurul domnului, după cum scrie pe *izvod* și sorbeau cafeaua din *felingene* cu *saraf*. De sărbători, domnul se suia, împreună cu doamna, în *rădvanul* tras de armăsari împodobiiți cu *tacîmuri* și cu mare *pohfală* coborau la Trei Sfetite ».

Unele cuvinte de origine turcă ne indică înrîurirea pe care au exercitat-o turcii asupra obiceiurilor boierilor noștri. Spre a preciza că moravurile curții

erau luate de la turci, Sadoveanu recurge la un procedeu simplu dar semnificativ, punînd alături de cuvîntul *tacîmuri* atributul *turceşti*. În general, moda timpului este pusă în lumină de autor cu ajutorul cuvintelor de origine turcă, demonstrînd în acest fel că moda este impusă de clasa dominantă, influenţată în acel timp de turci. Îmbrăcămintea boierilor şi a domnitorului era o imitaţie fidelă a celei turceşti. Purtau *cepchene*, sau haină de brocat cu *ceaprazuri*, în spate aveau *cabaniţă*, iar în cap *cucă* cu întreit *surguciu*.

O dată cu slăbirea dominaţiei turceşti, au dispărut din jargonul clasei dominante cuvintele care denumeau obiecte vestimentare. Dar nu numai cuvintele din această categorie au dispărut, ci şi cele care denumeau obiecte şi acţiuni legate exclusiv de relaţiile de producţie feudale: *ocină*, *dabilă* etc.

Cuvintele care denumeau obiecte tehnice au dispărut din bagajul lexical al limbii, o dată cu ieşirea din uz a obiectului. Datorită dezvoltării continue a formelor de viaţă socială, unele obiecte sînt depăşite de altele mai perfecţionate. Astfel: locul *săneţii* a fost luat de cuvîntul *puşcă*, cel al *balimezului*, al *sacaluşului* şi al *pivei* — de cuvîntul *tun*. Cuvîntul *puşcă* exista în limba secolului al XVI-lea, însă cu sensul de *tun*.

Deşi cuvîntul *săneată* a dispărut din vocabularul limbii romîne, totuşi cititorul romanelor istorice îi descifrează înţelesul din context. « A scos şapte ţevi lungi cu condace, şi pădurarii s-au mirat, socotindu-le trîmbiţe de buciumat. Însă nu erau trîmbiţe. Ce-or fi — căci acei oşteni le înfundă cu cărbune! Să fie acel cărbune iarbă de puşcă? Or fi aceste buciume, *săneţele* despre care se vorbeşte că le poartă de o vreme ienicerii sultanului » (urmează descrierea vînătoarei de porci sălbatici, şi apoi revine): « au bătut din crăcăni *săneţele*, stîrnind duruiri de tunete şi spăimîntînd singurătăţile şi oamenii din acele singurătăţi » (« Nicoară Potcoavă », pag. 79).

Explicaţia vine pe nesimţite; Sadoveanu, procedînd ca un adevărat artist, recurge la descrierea sumară a obiectului: că are *condace*, că forma este asemănătoare unor *trîmbiţi* — obiect cunoscut deja de oameni — « că oamenii le înfundă cu cărbune ».

Cu măiestrie evocă şi uimirea ţăranilor trezită de nouitatea obiectului. Procedeu este cel al folosirii propoziţiilor scurte. Sub forma unei întrebări, povestitorul Sadoveanu dezvăluie şi locul provenienţei lor: « or fi acele buciume, *săneţele* despre care se vorbeşte că le poartă de o vreme ienicerii sultanului » Răspunsul tuturor întrebărilor vine ceva mai tîrziu, prin acţiunea directă a *săneţelor* denumite de autor, în fraza următoare: « Au bătut din crăcăni *săneţele* ».

Amploarea explicaţiei unui cuvînt variază în funcţie de gradul de cultură sau de ocupaţia personajelor care vin în contact direct cu obiectul discutat.

Cînd *săneată* apare în vorbirea ţăranilor, autorul — sub forma unei uşoare descrieri — îi defineşte conţinutul. Lucrurile nu stau la fel cînd *săneată* este pus în acţiunile săvîrşite de Abatele de Marenne din « Zodia cancerului ».

Deoarece lui Marenne îi este familiar acest obiect, autorul trece peste reținând doar aprecierea abatelui pentru progresul constatat la oamenii de primitivi. « În spate, cu sănețe lungi, lucru pe care abatele de Marenne să-l prețuiască precum se cuvine » (« Zodia cancerului », pag. 11).

— Tendința explicativă a autorului recurge la procedee stilistice variate subtile spre a lămuri tangențial cuvântul necunoscut.

Sadoveanu, ocupându-se în paginile romanelor sale de trecutul de luptă al poporului nostru, nu a făcut numai operă de artist, ci și de reconstituire istoriei. La baza creațiilor sale stă studiul trecutului din cronică și documente. Cercetarea atentă a istoriei i-a înlesnit posibilitatea întrebuițării exacte termenilor tehnici. Astfel, referindu-se la unitățile militare, precizează că Ștefan cel Mare a alcătuit o *oaste de țară*, din *straguri de răzeși*, și o *oaste strînsură* compusă din *lefegii*, « armată de război cu arme grele adică *panțiri* ». *Pilecurile* sau *stragurile* erau comandate fie de *căpitani*, fie de *pîrcălabi* sau *hotnogi*. Oastea tătarilor era alcătuită din *tabunuri*, care zvrîleau *ceambulu de pradă*. Când detașamentele erau formate din polonezi, ele se numeau *polghazuri*. Capii oștilor poloneze, se numeau *rohmiștri*, iar în armată intrau *joimiri* « mercenari ». Cuvântul *sotnie* apare numai referitor la armata zaporijenilor « sotnie de zaporojeni ». *Urdiile* sau *ordiile* turcești erau formate din *bulucuri*: « la strigătele de război, beii au răspuns numaidecît, înturnînd *bulucurile* ». De la cuvântul *buluc* — companie de vreo sută de soldați (explicat în dicționar) — s-a format verbul *a buluci*, cu sensul asemănător de « a se concentra », « a se strînge în rînduri », « a năvăli », « a se îngărădi ».

« Era *bulucită* multă slujitorime »; sau « toate grămizile lui de oștină stăteau *bulucite* pe coastă ».

Cuvântul *husar*, « soldat în cavaleria ungurească », a dispărut din graiul moldovenilor, dar se păstrează în acel al ardelenilor, deoarece unii din ei au făcut armata la unguri, și deci termenul fiind însușit din experiență, dispărea mai greu.

Tot din domeniul vieții militare au dispărut cuvintele *dobîndă* și *pleamă* cu sensul de « pradă de război ». Aceste cuvinte apar destul de des în operele cu caracter istoric a lui Mihail Sadoveanu: « ... hotărîre cu robiri și cu *pleamă* în două vorbe »; sau în « Nicoară Potcoavă »: « (Ismailitienii) nu beau vin ca să-și aibă mintea limpede, cînd cîștigă cu sabia haraciurile și plocoanele sultanului, precum și *dobînzile* de război ». Cuvântul *dobîndă* există în momente de față în limbă, dar cu alt sens.

Din aceeași categorie a cuvintelor dispărute din domeniul vieții militare fac parte și verbele: « *a oști* și *a voinicî* », « a purta război ». Sînt folosite de autor în cuprinsul dialogurilor, spre a reda vorbirea ușor arhaizantă a eroilor. « — După cum am *voinicît* pe socoteala mea », sau « — La Jiliștea și la Catlabuga și în alte părți unde *ne-am oștit* noi, răzeșii Locusteni, sub mîna lui vodă Ioan ».

Deși sensul verbului *a oști*, chiar și pentru cititorul neinițiat în problemele lingvistice, este clar, prin asemănarea cu termenul modern « oaste », totuși

autorul preocupat de dorința explicativă, dă în cuprinsul aceleiași alineat expresiile sinonime *ne-am oștit* și *am fost la oaste*. « — Și dacă te duci să pregătești altă oaste, primește-ne și pe noi. . . Și noi care am mai fost la oaste ».

Tot în categoria termenilor tehnici care au dispărut intră și numirile de monede: *grivnă*, *irmilic*, *florin*, *zlot*, *ughiu*. Aceste cuvinte sînt folosite de autor nu pentru savoarea parfumului arhaic, și nici spre a ne impresiona cu mulțimea cunoștințelor sale, ci pentru respectarea realităților obiective din epoca prezentată.

× Cuvintele vechi, pe lângă valoarea lor documentară, mai au și un rol stilistic bine conturat, acela de a tipiza stările sociale și formele exploatării feudale. De aceea, arhaismele nu apar niciodată într-un pasaj pictural. Fenomenele naturii, supunîndu-se mai greu schimbărilor din decursul vremurilor, decît cele sociale, pot fi prezentate cu ajutorul elementelor lexicale luate din vorbirea de azi a poporului. Exemple demonstrative în acest sens sînt numeroase în romanele lui Sadoveanu cu subiect istoric. Amintim doar pe acesta: « Soarele de primăvară pîrjolise cu putere, iar subt streășina codrului căldura prindea a se potoli. La dreapta și la stînga se înălțau fagi uriași care deasupra își împreunau cununile, într-o pace de biserică. Lumina tremura printre trunchiuri ca umbrele schitelor unei roți. Granguri galbeni speriați sălțau din țihlișuri; se auzea mai încolo frîntura lor de cîntec fluierat » (« Nicoară Potcoavă », pag. 22). ×

Cu multă subtilitate sînt folosite de autor apelativele arhaice. Astfel Alecuș Ruset, pentru slujitorii săi este *stăpîne* și *Măria-Ta*. Domnița Catrina și cei de la curte îi spun *beizade*, cuvînt de origine turcă. Abatele de Marenne, reprezentantul culturii apusene, în primele momente ale cunoștinței, îl numește *domnule Ruset*. În timpul călătoriei însă, stăpînit de ideea că prietenul său este fiu de domn, i se adresează cu apelativul *prințule*.

Petru Gînj (din « Nicoară Potcoavă ») este cînd *sotnicul Petrea*, cînd *căpitanul Gînj*, cînd *unchieșul Petrea*, după rolul pe care-l are în decursul acțiunii sau după raporturile dintre el și cel care i se adresează. Astfel, pentru Nicoară Potcoavă, este *unchieșul Petrea*, pentru presvitera Olimpiada, care-l cunoștea de cînd se afla la Ștefan-vodă Lăcustă și era mai marele curții în Cetatea Sucevii, este *căpitanul Petrea*. În vorbirea autorului, Petru Gînj este denumit *unchieșul Petrea*, avînd în vedere vîrsta personajului în raport cu ceilalți eroi. Dar mai este numit și *sotnicul Petrea*, după rolul jucat în desfășurarea întîmplărilor. Cuvîntul *sotnic* în cazul de față are sensul de « străjer ». Sensul reiese din următoarea descriere: « Noaptea aceea și-au însemnat-o în mîntea lor trei ființe: Ștefăniță vodă, jupîneasa Calomfira și *sotnicul Petrea*, care era de strajă cu paloșul la ușa mării sale » (« Nicoară Potcoavă », pag. 66). Pentru a distanța în timp întîmplările de atunci, autorul intervine imediat. « Bătrînul Gînj s-a cutremurat de amintiri ». Substantivizarea atributului *bătrîn* și situarea lui la începutul frazei, accentuează valoarea stilistică a acestui cuvînt.

În preocuparea constantă de a mări posibilitatea de exprimare a limbii, M. Sadoveanu împletește în mod armonios procedeul foolsirii arhaismelor cu

acela al folosirii sinonimiei. Astfel întâlnim adesea mai multe cuvinte cu același sens pentru sublinierea diferitelor nuanțe ale aceleiași idei. Pentru ideea morții alături de cuvântul vechi *a astruca* « a îngropa », coexistă expresia plastică și realistă *a se deșerta de viață*. « Boierul s-a izbit spre el cu jungherul. Strămurându-i-a pus în piept baltagul și l-a repezit înapoi. Când l-a văzut poticnind, a sărit după el și l-a străpuns cu cuțitul din mîna stîngă subt urechea dreaptă, deschizînd izbuc de sînge. C-un chelălăit răgușit și stîns boierul s-a întins pe spată și s-a horcăit îndelung, *deșărtîndu-se de viață* » (« Nicoară Potcoavă », pag. 330).

Dacă ar fi un om cinstit, atunci moartea i-ar fi descrisă cu alți termeni — autorul avînd dreptul să-și aleagă felul morții pentru eroii săi. Singel nu ar fi izbucnit, s-ar scurge, s-ar prelinge, ca și cum autorul îndurerat, dăruitor și neputincios, ar încerca să-i prelungească clipele vieții. Dar în cazul de față moare un trădător, un boier pe care autorul îl disprețuiește. Faptul este subliniat și prin evitarea numelui propriu și folosirea substantivului boier « boierul s-a întins pe spată ». Cuvîntul *a se deșerta* sugerează sfîrșitul acestui trădător văzut prin prisma intereselor prietenilor lui Nicoară, pentru care viața acestuia a însemnat o povară. Disprețul pentru trădare și bucuria de a vedea pe cel ce a săvîrșit-o lipsit de zile, nu puteau fi exprimate decît printr-un astfel de expresie ca *a se deșerta de viață*.

Moartea lui Ion-vodă este amintită cu termenul *a prăpădi*: « După ce Ion-vodă a prăpădit pe Ion vodă », deoarece sfîrșitul vieții lui atît de năprasnic, însemnat o pierdere iremediabilă pentru popor. Pierderea unei ființe pro voacă totdeauna sentimentul regretului, acesta amplificîndu-se pînă la durere cînd este vorba de pierderea omului care întruchipa năzuința de libertate a poporului.

Moartea cuviosului Agatanghel din « Nicoară Potcoavă » este descrisă în următorii termeni: « Oștenii... au văzut sub covergă, răsturnîndu-se și cu un braț atîrnînd, pe cuviosul Agatanghel. Au cunoscut că-și *dăduse sufletul* ». Întrebuințarea expresiei *a-și da sufletul* în cazul morții, suprimă ideea tragicului și a neprevăzutului, implicînd atitudinea resemnării, moartea venind ca un rezultat al unei înțelegeri dinainte stabilite în cugetul omului. Agatanghel fiind monah, pătruns de concepțiile religiei creștine, *își dă sufletul*.

Pentru moartea Ilincăi din « Nicoară Potcoavă », povestitorul folosește expresia populară *a adormi de veci*. Ilinca iubește pe Nicoară. Din partea lui nu are nici un semn că dragostea i-ar fi împărtășită. Roasă de doruri, frămîntată de așteptări, sărăcită treptat de iluzii, avînd un suflet plătînd, toropit de oboseală, ea scapă de sub stăpînirea vieții și *adoarme de veci*. Pentru Ilincă moartea a însemnat o eliberare de viață; pentru cei din jur, prezența ei persistă, impunînd respect și liniște. Sînt complexe de stări sufletești trezite de expresia *a adormi de veci*.

Moartea violentă provocată de brutalitatea oamenilor este sugerată prin întrebuințarea verbului *a descăpățina*: « Diacul Hristofor a șoptit pentru sine

« — Îi punem cruce și să-l descăpățineze . . . Părintele mitropolit Anastasie a rostit osînda. Pîrcălabul de Crăciuna a privit rătăcit în juru-i, a dat să cadă în genunchi, tinzînd un braț spre măria-sa. Aprozii l-au luat și l-au dus . . . — Haralambie Panțu, pîrcălab de Crăciuna să i se ia capul . . . Harapul dădea o singură lovitură osînditului îngenunchiat și capul i se desfăcea rostogolindu-se pe podină » (« Nicoară Potcoavă », pag. 365).

Studiind opera maestrului Mihail Sadoveanu ajungem la concluzia că prin arhaisme se înțeleg nu numai cuvintele care au dispărut din limba literară, ci și cele care nu se mai găsesc nici în limba poporului. Totuși în cuprinsul articolului de față am discutat și unele cuvinte care se mai întîlnesc în mod sporadic în unele graiuri ale limbii noastre, deoarece am socotit că autorul și le-a însușit din cronici — ținînd seamă de natura operei — și nu din graiul viu.

În romanele istorice ale lui Mihail Sadoveanu arhaismele dezvăluiesc relațiile sociale ale orînduirii descrise. Prezența lor în context este cerută de nevoia de a realiza culoarea locală a faptelor descrise și de a evoca exact realitățile obiective.

Folosirea înțeleaptă a cuvintelor vechi dovedește o dată mai mult măiestria artistică a lui Mihail Sadoveanu. Prin utilizarea justă a arhaismelor Mihail Sadoveanu a contribuit la îmbogățirea capacității de exprimare și nuanțare a limbii.

